

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYALAR MINISTRILIGI**

ÁJINIYAZ ATÍNDAGÍ NÓKIS MÁMLEKETLIK PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTÍ

**QARAQALPAQ TILINIŃ DIALEKTOLOGIYASÍ PÁNI BOYÍNSHA
SILLABUS**

Kúndizgi bólim ushın

Bilim tarawı: 100000-Gumanitar
Tálim tarawı: 110000-Pedagogika
Tálim baǵdarı: 60110800- Ana tili hám ádebiyatı: qaraqalpaq tili
2-kurs ushın III semestr

Modul / pán sillabısı

60110800-Ana tili hám ádebiyatı: qaraqalpaq tili

Pán ataması:	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası
Pán túri:	Májbúriy pán
Pán//modul kodı:	QarD204
Jıl:	2025-2026
Semestr:	3
Tálim forması:	kúndizgi
Sabaqlar forması hám semestrge ajratılǵan saatlar:	150
Lekciya	20
Ámeliy sabaqlar	40
Laboratoriya sabaqları	-
Ózbetinshe jumıs	90
Kredit muǵdarı:	5
Bahalaw forması:	imtixan
Kurs tili:	qaraqalpaq

Pán maqseti (PM)

P/M1	<p>Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pániniń maqseti – Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pánin oqıtıw arqalı qaraqalpaq xalqınıń awızeki sóylew tiliniń quramındaǵı jergilikli til ózgesheliklerinen jıynalǵan materiialardı teorıyalıq hám ámeliy jaqtan túsindirip, olardıń ádebiy tilden ózgesheligi túsindiriledi. Ádebiy til menen awızeki sóylew tiliniń ózgeshelikleri úyreniledi. Bakalavriatta awızeki sóylew tili ádebiy til menen dialektlerdiń tiykarǵı ayırmashılıqları: dialekt, ondaǵı qollanılatuǵın terminler (dialekt, sóylesim, izoglossa hám t.b.) sosiallıq dialektler, dialektologiyaniń xalıq tariyxı menen tariyxıy qatnası hám t.b. máseleler keńnen túsindiriledi. Bul tarawda dialektler menen sóylesimlerdiń, sosiallıq dialektlerdiń payda bolıw jaǵdayları, bir-birinen ayırmashılıǵı úyretiledi.</p> <p>Isshi oqıw baǵdarlamanıń tiykarǵı maqseti-talabalardıń qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası páninen iyelegen bilim hám kónlikpelerin bekkemlew jáne de keńeytiw, olardıń sózligin bayıtıw, joqarı dárejede awızeki sawatlılıǵın támiyinlewge erisiwden ibarat. Bunda dialekt penen sóylesimlerdi klassifikacijalaw menen shuǵıllanǵan prof. N.A.Baskakov, S.Vurm, D.S.Nasırovlardıń miynetleri úyreniledi. Bul tarawda qollanılatuǵın dialekt, sóylesim, izoglossa, dialektografiya, lingvogeografiya hám olardıń hár biriniń qollanılıw ózgeshelikleri tuwralı talabalarǵa túsiniq beriledi.</p> <p>Qaraqalpaq tiliniń dialektologiya tarawında dialektler menen sóylesimlerdiń, sosiallıq dialektlerdiń payda bolıw jaǵdayları, bir-birinen ayırmashılıǵı da aytıladı. Talabalardı til norması máselelerine, ádebiy til hám milliy til, ádebiy til hám dialektler, ádebiy til hám jargon-argolar, ádebiy til hám funkcionál stillerdiń bir-birine baylanıslı bolǵan teorıyalıq bilimler menen qurallandıırıw, sol bilimlerde tiykarlanıp,</p>
-------------	---

	házirgi qaraqalpaq tiliniń strukturalıq, mazmunlıq ózgeshelikleri, awızeki hám jazba formaları haqqında maǵlıwmat beriw. Házirgi qaraqalpaq ádebiy tiliniń tariyxıy shıǵısı hám dialektlik tiykarları, ádebiy tildiń rawajlanıwın belgilewshi ishki hám sırtqı jaǵdaylar haqqında talabalarǵa maǵlıwmatlar beriw, olarǵa házirgi qaraqalpaq ádebiy tiliniń sistemalıq hám strukturalıq ózgesheliklerin óz betinshe analiz ete alıw kónlikpelerin payda etiw bolıp tabıladı.
Pándi ózlestiriw ushın zárúr baslanǵısh bilimler	
1	Talabalarǵa qaraqalpaq tiliniń dialektologiya tarawına baylanıslı ámeliy sabaqlarda ózlestirilgen barlıq temalar boyınsha shınıǵıwlar, ámeliy jumıslar orınlap, juwmaqlar shıǵara alıw, leksikalıq nızamlılıqlardı durıs anıqlaw sıyaqlı wazıypalardı úyreniwden ibarat.

Bilim beriwdiń nátiyjeleri (BBN)	
BBN1	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyasını oqıtıwda zamanagóy qatnaslar hám innovaciyalardı endiriw ushın zárúr bolatuǵın bilim hám kónikpelerdi
BBN2	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası sabaǵında zamanagóy tálim qurallarınan paydalanıwdı
BBN3	Sabaqtı zamanagóy talap tiykarında nátiyjeli shólkemlestiriw jolların
BBN4	tálim tarawındaǵı innovaciyalıq iskerlik tiykarların
BBN5	Kónlikpeler: Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası tarawın oqıtıwda hám ilimiy-izertlewler alıp barıwda qollanılatuǵın zamanagóy qatnaslar hám innovaciyalıq texnologiyalardan xabardar bolıwı
BBN6	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pánin oqıtıwda qoyılatuǵın házirgi zaman talapların biliwi
BBN7	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pániniń mazmunı, metodları, formalarınıń úzliksizligi hám izshilligin támiynlew
BBN8	Sabaqlarda tálim resurslarınan nátiyjeli paydalanıw
BBN9	Oqıtıw mazmunına sáykes maǵlıwmatlardı qayta islew, ulıwmalastırıw hám talabalarǵa jetkeriw kónlikpelerine iye bolıwı
BBN10	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pánin oqıtıwda zamanagóy innovaciyalıq pedagogikalıq texnologiyalardı qollanıw
BBN11	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası sabaqlarına qoyılatuǵın zamanagóy talaplar tiykarında sabaqlardı shólkemlestiriw kónlikpelerine iye bolıwı
BBN12	Zamanagóy qatnaslar hám innovaciyalardan kasiplik iskerliginde paydalanıw
BBN13	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pániniń jetiskenlikleri, pániniń metodikası boyınsha izertlewlerden xabardar bolıw
Pán mazmunı	
Sabaq forması: lekciya (LS)	
L1	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pániniń maqseti hám wazıypaları. Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası páni qalıplesiwiniń tiykarǵı basqıshları.
L2	Ádebiy til hám dialektler arasındaǵı qatnas. Qaraqalpaq tili dialektleriniń izertleniwi.
L3	Transkripciya Dialektologiyada qollanılgan transkripciyalar.
L4	Lingvistikalıq geografiya. Dialektologiyalıq atlaslar.
L5	Qaraqalpaq tili dialektleriniń klassifikaciyası. S.Burm, N.A.Baskakov, D.S.Nasırovtıń klassifikaciyası.

L6	Qaraqalpaq tili dialektleriniń fonetikası. Dawıslı hám dawıssız seslerdiń qollanılıwındaǵı ayırmashılıqlar hám fonetikalıq qubılıslar.
L7	Qaraqalpaq tili dialektleriniń leksikası.
L8	Qaraqalpaq tili dialektleriniń grammatikası. Sóz jasalıw hám morfologiya.
L9	Dialektologiyalıq sózlikler.
L10	Jergilikli xalıqın til ózgesheliklerin úyeniw hám jazıp alıw usılları.

Sabaq forması: ámeliy sabaq (ÁS)

Á1	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası pániniń maqseti hám wazıypaları.
Á2	Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyası páni qalıplesiwiniń tiykarǵı basqıshları.
Á3	Ádebiy til hám dialektler arasındaǵı qatnas.
Á4	Qaraqalpaq tili dialektleriniń izertleniwi.
Á5	Transkripsıya. Dialektlik materyallardı transkripsiyalap jazıw. Tekstler ústinde jumıs islew.
Á6	Lingvistikalıq geografiya. Dialektologiyalıq atlas.
Á7	Dialektologiyalıq kartalar. Indekslerdi anıqlaw. Izoglossa.
Á8	Qaraqalpaq tili dialektleriniń klassifikaciyası. S. Burm, N.A. Baskakov, D.S. Nasırovtıń klassifikaciyası.
Á9	Qaraqalpaq tili dialektleriniń fonetikası.
Á10	Dawıslı hám dawıssız seslerdiń qollanılıwındaǵı ayırmashılıqlar.
Á11	Fonetikalıq qubılıslar.
Á12	Qaraqalpaq tili dialektleriniń leksikası.
Á13	Dialektlik omonim, sinonim, antonim sózler.
Á14	Dialektlik metafora, metonimiwa, sinekdoxa.
Á15	Dialektlik tabu hám evfemizmler.
Á16	Dialektlik variantlar
Á17	Dialektlik frazeologizmler
Á18	Qaraqalpaq tili dialektleriniń grammatikası.
Á19	Dialektologiyalıq sózlikler.
Á20	Jergilikli xalıqın til ózgesheliklerin úyeniw hám jazıp alıw usılları.

Ózbetinshe jumıslar (ÓJ)

1.	Ámeliy sabaqlarǵa tayarlıq kóriw hám úy tapsırmaların orınlaw	20 saat
2.	Mashqalalı máseleler (kazuslar) dúziw	20 saat
3.	Jıynalǵan materyallardı analizlew	20 saat
4.	Pánge baylanıshlı assimentlerdi orınlaw	10 saat
	Konferenciylarǵa tezis tayarlaw	10 saat
5.	Berilgen tema boyınsha kurs jumısların tayarlaw	10 saat
Jámi: 90		

Tiykarǵı ádebiyatlar (TÁ)

1	Ashirboyev S. O'zbek dialektologiyasi. Darslik. Toshkent, 2021.
2	Qurbanbaeva B. Qaraqalpaq dialektologiyasi. Oqıw qollanba. T. 2020.
3	Qurbanbaeva B. Qaraqalpaq tiliniń qubla dialektinde sózlerdiń jasalıwı hám morfologiyalıq ózgeshelikler. Monografiya. T., 2020.
4	Prekeeva A. Qaraqalpaq dialektologiyasınan shınıǵıwlar jıynaǵı. Oqıw-metodikalıq qollanba. Nókis, «Bilim», 2017.
5	Ashirboev S. O'zbek dialektologiyasi. Metodik qo'llanma. Toshkent, 2011
6	Dospanov O.D. Qaraqalpaq aymaqlıq leksikogafiyası. Oqıw qollanba. Nókis, «Qaraqalpaqstan», 2010.
7	Dospanov O., Quttimuratova Í. Dialektologiyadan ámeliy jumıslar. Oqıw qollanba. N., 2009.
8	Nasırov D.S., Dospanov O. Qaraqalpaq dialektologiyası. Sabaqlıq. N., 1995.
9	Nasırov D.S., Dospanov O. Qaraqalpaq tiliniń dialektologiyalıq sózligi. N., 1983.

Qosımsha ádebiyatlar (QA)

1	Shinnazarova S.J. Qaraqalpaqsannıń Qanlıkól aymaǵındaǵı qaraqalpaqlardıń sóyley tili ózgeshelikleri. Nókis, 2023.
2	Каупназарова М.К. Qaraqalpaq tılı arqa dialektiniń kásiplik leksikası. Monografiya. Nókis, 2021.
3	Чувашстан республикасы Батыр районы татарлары. Диалектология хэм' халық авыз ижаты материаллары. Казан, 2016.
4	Quttimuratova I. Qaraqalpaqiston respublikasi Qonǵırot tumanidagi qozoq shevasi. (Phd) diss. avtoref. Nukus, 2018.
5	Тасымов А. Қазақ диалектологиясы. оқу құралы. - Алматы: Қазақ университеті, 2014. —159 б.

Studenttiń pán boyınsha ózlestiriw kórsetkishin qadaǵalawda tómenдеgi ólshemler usınıladı:

a) 5 bahasın alıw ushin studenttiń bilim dárejesi tómenдеgilerge juwap beriwi kerek:

- Pánniń mazmunın tolıq ashıp bere alsa;
- Pánдеgi temalardı bayanlawda ilimiylik hám logikalıq saqlanıp, ilimiy qátelik hám qátelerge jol qoyılmasa;
- Pán boyınsha tema materiallarınıń teoriyalıq yaki ámeliy áhmiyeti haqqında anıq kózqarasqa hám maǵlıwmatlarǵa iye bolsa;
- Pán átirapında ózbetinshe erkin pikirlew qábiletin kórsete alsa;
- Berilgen sorawlarǵa anıq hám tolıq juwap bere alsa;
- Konspektke puqta tayarlangan bolsa;
- Óz betinshe jumıslardı tolıq hám anıq orınlagan bolsa;
- Pánge baylanıslı kórsetpeler hám normativ hújjetlerdi tolıq ózlestirgen bolsa;
- Pánge baylanıslı temalar boyınsha ilimiy maqala yaki tezislerdi járiyalagan bolsa;
- Tariyxıy processlerdi talqılay alsa;

b) 4 bahasın alıw ushin studenttiń bilim dárejesi tómenдеgilerge juwap beriwi kerek:

- Pánniń mazmunın túsingen, pánдеgi temalardı bayanlawda ilimiy hám logikalıq qáteliklerge jol qoymasa;
- Pán mazmunınıń ámeliy áhmiyetin tusingen bolsa;
- Pán boyınsha berilgen wazıypa hám tapsırmalardı oqıw jobası tiykarında orınlasa;
- Pán boyınsha berilgen sorawlarǵa durıs juwap bere alsa;

➤	Pán boyınsha konspektte puqta qalıplestirgen bolsa;
➤	Pán boyınsha óz betinshe jumıslardı tolıq orınlağan bolsa;
➤	Pänge baylanıslı kórsetpeler hám normativ hújjetlerdi ózlestirgen bolsa;
V) 3 bahasın alıw ushın studenttiń bilim dárejesi tómendegilerge juwap beriwi kerek:	
➤	Pánniń boyınsha ulıwma túsinikke iye bolsa;
➤	Pándegi temalardı tar formada qamtıp, bayanlawda ayırım qáteliklerge jol qoysa;
➤	Bayanlaw anıq bolmasa;
➤	Pán átirapında sorawlarǵa gúmilji hám qáte juwap alınsa;
➤	Pán boyınsha tekst puqta jarıtılmağan bolsa.
G) tómendegi jaǵdaylarda studenttiń bilim dárejesi qanaatlandırarsız 2 bahası menen bahalanıwı múmkin:	
➤	Pánniń boyınsha sabaqlarǵa tayarlıqlar kórmegen bolsa;
➤	Pándegi boyınsha sabaqlarǵa baylanıslı heshqanday túsinikke iye bolmasa;
➤	Pándegi boyınsha tekstlerdi basqalardan kóshirilse;
➤	Pándegi boyınsha tekste qopal qátelikge jol qoyılǵan bolsa;
➤	Pán boyınsha berilgen sorawlarǵa juwap alınbasa;
➤	Pándi bilmese.

Sillabus avtorı:	B. Qurbanbaeva – Qaraqalpaq tili kafedrasınıń docenti, f.i.k.
E-mail:	
Mákeme:	NMPI Qaraqalpaq tili kafedrası
Pikir bildiriwshiler:	A. Prekeeva - ÓzKÓMI Nókis filyalı social-gumanitar pánler kafedrası docenti, f.i.k. B. Yusupova - NMPI Qaraqalpaq tili kafedrası docenti, f.i.d., (DSc)

Bul sillabus instituttıń oqıw-metodikalıq Keńesiniń 28 - 06 2025-jıl 11 -sanlı jıynalıstıń protokoli menen tastıyıqlanǵan.

Bul sillabus qaraqalpaq tili kafedrasınıń 26 - 08 2025-jıl 11 -sanlı jıynalıstıń protokoli menen tastıyıqlanǵan.

Oqıw-metodikalıq basqarma baslıǵı: _____ A.Abdiev

Türkij tiller fakulteti dekanı: _____ B.Davletov

Qaraqalpaq tili kafedrası baslıǵı: _____ G. Patullaeva

Dúzgen: _____ B. Qurbanbaeva